

Олексій Онищенко,
академік НАН України

Любов Андріївна Дубровіна – дослідниця рукописної та книжкової спадщини, організатор науки

Любов Андріївна Дубровіна активно працює у різних галузях бібліотечної науки. Вагомий внесок нею зроблено у розвиток найважливіших напрямів діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського – дослідження, збереження, опрацювання і публікації рукописної, книжкової та документальної спадщини України, визначення тенденцій історії рукописно-книжкової культури, а також історії академічної науки, інформаційного забезпечення її подальшого розвитку, формування та використання електронних інформаційних ресурсів у системі динамічних соціальних комунікацій.

До кола її наукових інтересів належать проблеми створення національних електронних ресурсів, формування нового напрямку бібліотечного ресурсознавства, що забезпечує розвиток наукових та соціокультурних комунікацій, цифрової гуманітаристики.

Серед доробку Л. А. Дубровіної – створення та розвиток теоретичних, науково-практичних засад міждисциплінарного дослідження всієї сукупності джерел історико-культурної спадщини, рукописних, архівних і книжкових колекцій, історичних бібліотек у взаємозв'язках зі спеціальними історичними дисциплінами та галузями історичної науки, зокрема такими, як кодикологія, кодикографія, книгознавство, джерелознавство, архівознавство, археографія, документознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, біографістика. Це дало змогу визначити тенденції та специфічні особливості формування історичних рукописних та книжкових колекцій і зібрань, пов'язаних зі складними процесами розвитку суспільства.

На базі її наукових підходів до культурної спадщини як комплексного об'єкта дослідження, що відображає загальні процеси розвитку науки, культури, освіти та акумулює інтелектуальний, духовний внесок у розвиток суспільства видатних осіб, сформувався цілісний напрям, пов'язаний із теоретичним узагальненням історії та сучасного розвитку книжкового джерелознавства, а також науково-практичною діяльністю, розвитком засад системного описування та доступу до джерельної інформації історико-культурної спадщини. Останній репрезентує систему інтегрованих науково-довідкових та науково-інформаційних видань, тематичних баз даних та цифрового ресурсу україніки, які всебічно розкривають рукописні та книжкові фонди як джерельну базу історії науки, культури, освіти.

Л. А. Дубровіна створює власну наукову школу, яка має об'єктом дослідження питання історії культурної спадщини та її сучасної репрезентації, уведення у науковий та суспільний обіг, систему соціальних комунікацій.

Як історик вона плідно опрацьовує теми історії академічної науки ХХ ст., бібліотечної та архівної справи, трансформації бібліотек у процесі сучасного розвитку.

Нині в системі наукового знання та комплексу наук, які розвиваються в наукових бібліотеках, відбуваються докорінні зміни, пов'язані із загальними процесами прискорення розвитку науки, інтеграції наукових напрямів, упровадження інформаційних технологій та створення цифрового суспільства. Л. А. Дубровіна тонко відчуває інноваційні потреби сьогодення, генерує нові ідеї, які знаходять реалізацію в бібліотечній теорії та практиці. Людина активної дії, завжди здатна до пізнання нового, розуміючи перспективи розвитку науки, вона активно сприяє осмисленню інформаційних потреб суспільства та механізмів їх реалізації в умовах

розвитку інформаційного суспільства. Учена однією з перших стала розвивати питання цифровізації бібліотечних фондів, залучення культурної спадщини до сучасних знань та науки.

Любов Андріївна народилася в м. Шадринську Курганської обл. (Російська Федерація) 30 вересня 1950 р. Закінчила історико-філологічний факультет (відділення історії) Волгоградського державного педагогічного інституту (1972) з червоним дипломом, після чого, як відмінник навчання, була залишена працювати в цьому ж закладі. Трудовий шлях почала з найнижчої посади — лаборанта-препаратора. В 1973 р. через сімейні обставини Л. А. Дубровіна переїздить у Середнє Поволжя — в м. Йошкар-Олу, столицю Марійської АРСР. Працює в Науково-дослідному інституті мови, літератури та історії при Кабінеті Міністрів республіки (сектор історії).

У 1974 р. Л. А. Дубровіна вступила в очну аспірантуру Інституту історії СРСР АН СРСР у Москві. Вибір середньовічної історії як напряму професійних інтересів відбувся ще в студентські роки, під час роботи над дипломним проектом з теми «Російські просвітителі кінця XVI — першої половини XVII ст. — феномен культури». Тому вона продовжує опановувати цей аспект. Навчання аспірантка проходила в секторі феодалізму. Керував ним тоді відомий історик у галузі середньовічної історії, джерелознавства, палеографії, археографії, акад. АН СРСР Лев Володимирович Черепнін, завдяки якому, значною мірою, був визначений подальший науковий шлях Л. А. Дубровіної. Вона, обираючи між темами Лівонської війни та історії стосунків Росії і народів Середнього Поволжя в XVI–XVII ст., зупиняється на другій, менш дослідженій в історіографії темі. В обговоренні цієї проблематики (що вплинуло і на формування Дубровіної як науковця) брали участь видатні історики, зокрема О. О. Зімін, С. О. Шмідт, С. М. Каштанов, котрі звернули увагу на необхідність ґрунтовного опрацювання складного й суперечливого з боку класичного джерелознавства оповідного джерела XVI ст. — Казанського літописця («Історія про Казанське царство»). Попередня (майже річна) робота Л. А. Дубровіної в архівах та знайомство з джерельною базою з проблеми допомогли остаточно закріпити тему джерелознавчого аналізу та історико-текстологічного вивчення видатної пам'ятки російського середньовіччя — Казанського літописця, який висвітлював історію Казанського ханства та народів Середнього Поволжя від початку заснування до завоювання Іваном Грозним у 1552 р.

Науковим керівником аспірантки призначається д-р іст. наук, проф. Сергій Михайлович Каштанов, відомий історик-джерелознавець, провідний фахівець у галузі актового джерелознавства та дипломатики, автор серії ґрунтовних наукових праць із середньовічної історії. Власне йому та збагаченому науковому середовищу сектору феодалізму молода аспірантка зобов'язана ґрунтовним засвоєнням методів історіографічного, археографічного, палеографічного, джерелознавчого та історико-тексто-

логічного аналізу джерел, опануванням сукупності доволі складних спеціальних історичних дисциплін, розробленням концептуальних підходів до осмислення використання наративних джерел в історичних дослідженнях.

Дисертацію з теми «Казанський літописець: історико-текстологічне дослідження» було успішно захищено в 1982 р. в Інституті історії СРСР АН СРСР. Опоненти розглядали в роботі плідне продовження традицій вивчення значних за обсягом середньовічних пам'яток як історичних джерел та розвиток методів макротекстології, започаткованих ще наприкінці XIX — на початку XX ст. видатними російськими вченими, і наголосили на вагомому внеску молодої дослідниці в об'єктивне висвітлення історії становлення російського самодержавства періоду Івана Грозного та історії народів Поволзької Росії.

Три роки життя Л. А. Дубровіної пов'язані з Марійським НДІ мови, літератури та історії (1978–1981). Як науковий співробітник сектору історії (1978–1979) і завсектору історії (1979–1981) вона дедалі поглиблює роботи з вивчення середньовічної історії Марійського краю, публікує ряд ґрунтовних статей з історії його соціально-економічного та політичного розвитку в XVI–XVII ст., а також прискіплює досліджує історію Першої селянської війни в ньому на початку XVIII ст. Вона набуває перший науково-організаційний досвід як керівник наукового підрозділу, видає як відповідальний редактор два випуски наукових праць МарНДІ мови, літератури та історії, які висвітлювали тему соціально-економічного розвитку регіону, і працює як член Науково-координаційної ради історичних досліджень республік Поволжя.

З 1981 р. Л. А. Дубровіна з родиною постійно живе в Україні, в Києві. Вона вступає на роботу в Київський обласний державний архів старшим археографом (1982), а через пів року обіймає посаду заввідділу публікації, інформації та використання фондів (1983–1984). Але любов до рукописної книги й давніх наративних джерел спричиняє до переходу у відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (1984) — найбільше українське бібліотечне сховище середньовічних рукописних книг та стародавніх документів, де є можливість реалізувати свої знання й досвід. Л. А. Дубровіну, фахівця в галузі палеографії, текстології, джерелознавства, було прийнято за конкурсом на посаду старшого наукового співробітника. За нею закріплюється тема археографічного дослідження української рукописної книги XVI–XVII ст. з фондів відділу рукописів. Віднині її доля нерозривно пов'язана з Бібліотекою.

У 1986 р. вона обирається на посаду заввідділу рукописів (1986–1992), а у 1992 р., коли створюється Інститут рукопису НБУВ, обирається його директором. У 2018 р. обрана генеральним директором Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Сьогодні Любов Андріївна — доктор історичних наук (1993), професор зі спеціальності «Книгознавство, бібліографознавство, бібліотекознавство» (1996), заслужений діяч науки і техніки України (2004), член-кореспондент Національної академії наук України.

**Кодикологічні, археографічні
та текстологічні дослідження
рукописної книги, публікація пам'яток**

1984–1992 роки можна вважати періодом становлення Л. А. Дубровіної як української вченої, книгознавця і кодиколога, хоча тоді нею вже було докладно вивчено списки Казанського літописця з фондів ЦНБ АН УРСР й у 1998 р. опубліковано монографію, присвячену текстологічному та археографічному дослідженню 270 списків та текстів Казанського літописця XVII–XVIII ст. (Київ, 1998). Це, до значної міри, данина її попередньому творчому доробку, логічне завершення дослідницького напрямку, що сформував її як учену. Через декілька років вона ще раз повертається до історії цієї визначної пам'ятки: Л. А. Дубровіну запросили написати історіографічну та археографічну передмову до наступного перевидання Казанського літописця у складі XIX тому «Полного собрания русских летописей», здійсненого у 2000 р. видавництвом «Языки русской культуры» в Москві. Останньою публікацією, присвяченою Казанському літописцю, стала стаття 2012 р. про новий список цієї пам'ятки XVIII ст.¹

З 1985 р. Л. А. Дубровіна опрацьовує рукописну книгу XVI ст., розробляє археографічну методику опису і здійснює виявлення та попереднє датування рукописних книг слов'янського походження, виявляє грецькі рукописи з фондів Бібліотеки Академії наук Української РСР у Києві, які у 1988 р. були представлені на Міжнародній виставці в Афінах з нагоди 1000-ліття зв'язків грецької та української культур. Середина 80-х років – перші кроки комп'ютеризації основних технологічних процесів у Бібліотеці. Розробляються головні напрями діяльності, концепція електронного каталогу. У складі колективу авторів Л. А. Дубровіна бере участь у визначенні стратегії розвитку установи. Водночас вона починає розробляти питання пристосування археографічного опису для створення електронного каталогу на рукописні книги. Публікує ряд статей з актуальних проблем уніфікації кодикологічного опису рукописних книг з урахуванням комп'ютеризації, можливостей класифікації рукописних книг і стародруків за базисними ознаками кодикологічного опису, системного опису рукописних книг та інтелектуалізації інформаційного пошуку в автоматизованих системах.

У зв'язку з цим постала необхідність ґрунтовного розроблення уніфікації та формалізації кодикологічного опису рукописних книг як комплексних джерел, вивчення взаємозв'язків між кодикографією, археографією, бібліографією, теоретико-методологічного опрацювання історії рукописно-книжкової культури та її основних компонентів. У кінці 80-х – на початку 90-х років аспекти всебічного вивчення рукописних книг відбито в ряді

¹Новий список «Казанського літописця» в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. Київ, 2012. Вип. 15. С. 116–125. (У співавторстві з О. А. Івановою).

спеціальних статей з аналізу рукописної книги як історико-культурного джерела, сформульовано теоретичні і методологічні підвалини науки про рукописну книгу – кодикологію і її камеральну галузь – кодикографію, встановлено їх місце серед наук джерелознавчого та книгознавчого циклів.

Появу нової камеральної галузі вивчення рукописних книг – кодикографії – Л. А. Дубровіна обґрунтувала як цілком закономірний етап подальшого розвитку і диференціації джерелознавчих дисциплін історичного знання. Разом зі співробітниками відділу рукописів О. М. Гальченко та О. А. Івановою Л. А. Дубровіна створює кодикологічну модель структури формалізованого опису рукопису, яка лягла в основу подальшого розроблення Інститутом рукопису бази даних на кириличну рукописну книгу XII–XVII ст. «Кодекс».

Новий зміст науки кодикології, її основні положення вчена виклала в монографії «Кодикологія та кодикографія української рукописної книги» (Київ, 1992). Так викристалізувалася тема докторської дисертації «Кодикологія та кодикографія як джерелознавчі дисципліни в дослідженнях історії української рукописної книги», успішно захищеної в Інституті історії України НАН України в 1993 р. за спеціальністю «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни».

У подальшому Л. А. Дубровіна продовжує розробляти питання кодикології української книги, готує до друку (спільно з Л. П. Корній) публікацію музичних джерел «Болгарський наспів з рукописних нотолінійних Ірмологів України», де їй належить частина кодикологічного аналізу українських Ірмологів кінця XVI–XVIII ст., публікує низку статей з атрибуції окремих рукописних книг, розглядає питання створення баз даних на рукописну книгу. Проблеми опису і реєстрації рукописної книги як кодикологічного об'єкта виносяться вченою на обговорення на наукових нарадах та конференціях, у тому числі на Всесоюзних книгознавчих читаннях, присвячених Франциску Скорині (Мінськ), конференціях «Федорівські читання»², республіканських конференціях з питань оптимізації наукових досліджень фондів (Київ, ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН УРСР), інших всесоюзних та республіканських конференціях того періоду.

Під час роботи в Інституті рукопису дослідниця глибоко опрацьовує теоретичні і практичні питання взаємозв'язків кодикології з іншими спеціальними дисциплінами, що мають своїм об'єктом рукописні, архівні та книжкові джерела³, публікує статті, пов'язані з руко-

²Развитие кодикологических исследований в Институте рукописи Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского: 1988–2003 // Федоровские чтения, 2005 / РАН, Науч. совет «История мировой культуры», Отд-ние ист.-филол. наук [и др.]; Сост. М. А. Ермолаева, А. Ю. Самарин; Ответств. ред. В. И. Васильев. Москва: Наука, 2005. С. 613–627.

³Кодикологія та її метод у взаємозв'язках зі спорідненими галузями історичної науки // Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела. Київ, 1999. Вип. 2: Спеціальні галузі історичної науки: зб. на пошану М. Я. Варшавчика. С. 54–67.

писною книгою, кодикологією та кодикографією в довідниках з джерелознавства та інших галузей історичної науки, енциклопедіях, зокрема в Енциклопедії Сучасної України, Енциклопедії історії України, Українській бібліотечній енциклопедії, Архівній енциклопедії.

Новий аспект дослідження рукописних книг пов'язаний з інформатизацією та створенням в Інституті рукопису бази даних рукописних книг «Кодекс», яка передбачала уніфікацію та формалізацію системи наукового опису книги та його визначення для електронного ресурсу⁴. Цей напрям надалі плідно розвивався в наукових працях та науково-практичній діяльності співробітників відділу кодикології Інституту рукопису, зокрема О. А. Іванової, О. М. Гальченко, Л. А. Гнатенко, Т. А. Добрянської та інших, які сформувалися як перспективні вчені-кодикологи. Рукописна книга як пам'ятка культури стала об'єктом для включення в Державний реєстр національного культурного надбання України⁵, були розроблені методичні рекомендації для державної реєстрації рукописних та книжкових пам'яток⁶.

Отже, як учена Л. А. Дубровіна виявляє багатогранні інтереси, поєднуючи свою ерудицію та інтегруючи споріднені галузі історичного знання і спеціальні історичні дисципліни в наукову діяльність: досліджує вузлові проблеми археографії, бібліографії, книгознавства, кодикології, комп'ютеризації архівної та бібліотечної справи й уніфікації описання історичних джерел, визначення узгодженої спеціальної термінології тощо. Цілком закономірним є й те, що дослідниця звертається до опрацювання складних тем історії і теорії бібліотекознавства та книгознавства, визначає їхній подальший розвиток.

Одним з її безперечних здобутків у кінці 80–90-х роках ХХ ст. є заснування та розвиток нового для бібліотекознавства історичного фондознавства, спрямованого на

наукове *дослідження колекційних історико-культурних фондів бібліотек та архівів* як джерел національної та світової пам'яті, які складають культурну спадщину України ХІ–ХХ ст., а також розкривають наукову та культурну спадщину інших народів, зокрема польську, грецьку, єврейську, французьку, македонську, сербську та ін. Спеціальна увага приділялася дослідженню особистих колекцій та книжкових зібрань, що належали видатним діячам історичного минулого України, історичним бібліотекам освітніх установ та духовних організацій. Колекції та зібрання, історичні бібліотеки розглядалися Л. А. Дубровіною як об'єкт міждисциплінарних досліджень, комплексне історичне джерело з історії науки, освіти та культури, яке потребує системного аналізу в хронологічному аспекті, тісному зв'язку із біографічними дослідженнями власників та їхніх спадкоємців, інших видатних особистостей, причетних до формування колекцій; джерел комплектування; розвитку складу та змісту колекцій та зібрань; визначення інформаційної значущості різних джерел тощо⁷. Особлива відповідальність цієї роботи полягала в тому, що науковий опис та уведення цієї спадщини у науковий та культурний обіг вимагали знання різних, зокрема й зниклих мов, оволодіння спеціальними методами дослідження історичних джерел. Проведення ґрунтовних історичних студій щодо походження колекцій та меморіальних бібліотек відбувалося здебільшого за відсутності документів щодо їх походження, переміщень і втрат. Було започатковано інноваційну методологію дослідження історії бібліотек, бібліотечних меморіальних колекцій та зібрань. Ці дослідження отримали значний розвиток в НБУВ і продовжують розвиватися, заповнюючи лакуни національної та історичної пам'яті українського народу, а тим самим у соціогуманітарній сфері був визначений свій об'єкт і предмет досліджень.

Цей напрям вийшов за межі Інституту рукопису, набув значного розвитку в Бібліотеці, сформувалася школа НБУВ, захищено десятки кандидатських дисертацій з дослідження історичного контексту існування книжкової та документальної спадщини, публікуються монографії, наукові каталоги, статті, які розкривають цінні фонди рукописних колекцій, стародруків та рідкісних видань й інші спеціалізовані фонди, які зберігають історичні колекції.

Напрямок історико-бібліотекознавчих досліджень фондів як об'єкта історичної науки визнаний в Україні та поза її межами, включає не лише ґрунтовне вивчення історії походження та долі впродовж усього існування та переміщення бібліотечних колекцій та зібрань, але й практичні питання бібліотечної діяльності, зокрема проведення наукової реконструкції їх складу та змісту, створення системи наукового обліку (паспортизації), яка вперше проводилася в Україні і була пошире-

⁴Рукописная книга как исторический и библиографический источник: проблемы анализа формы и содержания в процессе создания структуры данных для электронного каталога // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. Киев, 2000. Вып. 1. С. 43–57; Научное описание рукописных книг в Институте рукописи Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского и создание базы данных «Кодекс». // Архивознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. пр. Київ, 2002. Вип. 5 : Архіви – складова частина інформаційних ресурсів суспільства. С. 45–55. (В соавторстве с О. Ивановой).

⁵Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського та діяльність у галузі створення Державного реєстру національного культурного надбання України // Бібл. вісн. 2016. № 1. С. 3–11. (У співавторстві з Г. Ковальчук).

⁶Методичні рекомендації для державної реєстрації книжкових пам'яток України: Кириличні рукописні книги та стародруки / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; укл. Н. П. Бондар, Л. А. Гнатенко, Л. А. Дубровіна, Н. М. Зубкова, О. А. Іванова; передм. Л. А. Дубровіна, Г. І. Ковальчук. Київ, 2007. 134 с.

⁷Историко-культурные фонды библиотек как объект междисциплинарных исследований // Роль библиотек в развитии общества : тез. докл. и сообщ. междунар. науч. конф. (10–13 окт. 1989 г., Киев). Киев, 1989. С. 33–37.

на на бібліотеки СНД, підготовку баз даних та наукових каталогів⁸. Цей напрям і сьогодні активно розвивається у науково-дослідницькій роботі різних інститутів та відділів НБУВ, пов'язаних зі зберіганням колекційних фондів, у дисертаційних дослідженнях співробітників, організації історико-культурних фондів НБУВ та інших бібліотек⁹.

Архівознавство та археографія

Одночасно Л. А. Дубровіна працює у споріднених сферах діяльності – архівознавстві та археографії, органічно поєднуючи їх зі здобутками кодикології, кодикографії та книгознавства. На початку 90-х років вона бере участь в обговоренні питань архівної і рукописної україніки та створенні всеукраїнської міжвідомчої Програми виявлення, обліку, опису архівних документів і рукописних книг та створення національного банку інформації по документальних джерелах з історії України (спільно з В. І. Ульяновським – від Інституту української археографії НАН України і К. С. Новохатським – від Головного архівного управління України при Кабінеті Міністрів України)¹⁰, а також у розробленні пакету методичних документів.

Комплексні підходи до перспектив інтеграції архівознавства та книгознавства, низки спеціальних історичних дисциплін почали опрацьовуватися у першій половині 90-х років, коли Любов Андріївна була автором, керівником та виконавцем проєктів у програмі ДКНТ «Книжкова спадщина України» (1992–1996) і Міннауки «Документальні ресурси архівної україніки в сучасних суспільних комунікаціях», «Рукописно-книжна культура України в суспільних процесах» (1997–1999), координатором проєкту ДКНТ «Архівна та рукописна україніка: Національна зведена система документальної інформації» (1992–1996), де працювала значна кількість книгознавців, архівістів, бібліографів, спеціалістів у галузі інформаційних технологій. Тоді виникає ідея та перші підходи до формування електронної бібліотеки «Україніка» – зведеного бібліографічного та електронного ресурсу всієї документальної спадщини України з організацією доступу до науково-

довідкових, бібліографічних і текстових ресурсів, репрезентацією оригіналів документів у цифровому форматі. Принциповим в організації ресурсів електронної бібліотеки є впровадження єдиної системи організації знань на основі наукового довідково-пошукового апарату. Важливе значення мали й проєкти створення реєстру рукописних книг та національної бібліографії, розроблення методичних засад наукового опису та узгодження принципів реєстрації рукописної спадщини у Державному реєстрі національного культурного надбання України, започаткування бази даних рукописної книги «Кодекс», утвердження нових теоретичних та практичних підходів до поняття української національної бібліографії та заснування в Бібліотеці бази даних україномовної книги, а згодом – баз даних національної бібліографії. На той час ці пріоритетні напрями в гуманітарній сфері знань відіграли свою визначну роль у галузі створення наукових засад національно-культурного відродження України у сфері документальної (архівної, рукописної та книжкової) спадщини країни. Хоча з причин стрімкого розвитку інформаційних технологій сподівання розробників цих проєктів та програм архівної україніки, в тому числі Л. А. Дубровіної як ініціатора цих проєктів, не були тоді реалізовані сповна і випереджали час, вони знайшли реалізацію у 10-х роках ХХІ ст., у період мережевих інформаційних вебтехнологій, розвитку електронного середовища науки та культури. А тоді результати комплексних досліджень архівної та рукописної україніки і книжкової спадщини мали значний позитивний вплив на подальший розвиток архівної і бібліотечної справи. Відбулося колективне осмислення та впроваджено методологічні розробки інтегрованих підходів до спільних питань джерельної бази української документальної архівної, рукописної та книжкової спадщини.

Цей період відзначений у науковому житті Л. А. Дубровіної як період тісної співпраці з архівними, академічними та освітніми закладами¹¹. Любов Андріївна – ініціатор і один із основних авторів ідеї створення «Національної архівної інформаційної системи» (НАІС) та її теоретико-методологічного забезпечення, де враховано міжнародний досвід створення баз даних рукописних книг і архівних колекцій¹². Унаслідок опрацювання цієї теми колектив Інституту рукопису НБУВ, Головне архівне управління України й Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України підготували збірник наукових праць, що інтегрував здобутки архівної системи й бібліотек України в галузі комп'ютеризації. З огляду на це вченою були розроблені основні положення комп'ютеризації архівної справи, які дослідниця виконувала спільно з Українсь-

⁸ Классификация и научно-информационное описание коллекций и собраний в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / МААН, Совет директоров науч. б-к и информ. центров. Киев, 2007. Вып. 5. С. 58–80.

⁹ Исторические коллекции книг и библиотечных собраний и совершенствование их организации и хранения // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление. Киев, 1989. С. 127–133. (В соавторстве с Л. В. Мухой).

¹⁰ Архівна та рукописна Україніка: програма виявлення, обліку, опису архівних документів, рукописних книг та створення національного банку інформації по документальних джерелах з історії України // Архівна та рукописна Україніка : матеріали розширен. міжвід. наради «Архівна та рукописна Україніка», Київ, 17 жовт. 1991 р. Київ, 1992. С. 51–62. (У співавторстві з В. І. Ульяновським, К. С. Новохатським).

¹¹ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002). Київ, 2019. С. 347–357.

¹² Архівознавство : підруч. для студ. іст. ф-тів вузів. Київ, 1998. 316 с. (У співавторстві з Я. С. Калакурою, Г. В. Боряком, К. І. Климовою, В. П. Ляхоцьким).

ким науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства¹³. Розділ з них увійшов у колективний підручник «Архівознавство» для студентів закладів вищої освіти. Слід відзначити й внесок Л. А. Дубровіної та керованого нею колективу у випуск довідника «Архівні установи України» (Київ, 2000), підготовленого разом із Державним комітетом архівів України, а також участь у колективному виданні «Основні правила роботи державних архівів України» (Київ, 2004).

Оскільки за Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» НБУВ визнавалася архівною установою, де зберігаються рукописні фонди та документальні зібрання, архівний фонд НАН України, архівні зібрання видатних вчених та діячів культури, науки, освіти, Л. А. Дубровіна акцентує свою увагу на розкритті архівознавчих аспектів діяльності Інституту рукопису¹⁴, а також розглядає питання спільного та відмінного у діяльності бібліотечних та архівних установ¹⁵.

Упродовж 90-х років Любов Андріївна приділяє увагу розвитку теорії й практики археографії, бере участь у розробленні перспективних напрямів історії і теорії археографії та спеціальних історичних дисциплін, формує основні положення нового бачення камеральної археографії і її прикладних аспектів: зокрема кодикографія визначається як «археографія книги». Низка праць розкриває взаємозв'язки архівознавства, археографії і кодикології. У цьому контексті Л. А. Дубровіна запропонувала своє бачення предмета археографії як усього комплексу наукової та науково-інформаційної діяльності, пов'язаної із уведенням історичних джерел у науковий обіг, уточнила методи камерально-археографічного аналізу і визначення чіткої межі між дуже близькими камеральними галузями археографії та кодикології¹⁶. Вона брала активну участь у розробленні концепції відділу історії та теорії археографії на етапі визначення напрямів діяльності Інституту української археографії та джерелознавства НАН України¹⁷. Система описування архівної інформації різного рівня узагальнення та різних видів джерел, зважаючи на сучасні

потреби науки, є науковим результатом розвитку теорії камеральної археографії (це було впроваджено в практику не лише бібліотечної, а й архівної діяльності).

До науково-методичного доробку Л. А. Дубровіної належить створення ідеї та методичних засад «Рукописної україніки» як джерельного масиву українознавчих джерел, залучення до її створення колекційних рукописних та архівних фондів, зокрема на основі джерелознавчого вивчення та наукового описування різних видів джерел історико-культурної спадщини, які зберігаються в бібліотеках, та створення Національної інформаційної архівної системи. Л. А. Дубровіною в 90-х – на початку 2000-х років розроблені методичні засади підготовки *довідників нового покоління*, де принципи розкриття інформації про джерело спираються на науково обґрунтовану систему описування, яка розкриває різні інформаційні складники змісту довідників – життя та діяльність особи через її біографічні, творчі, офіційні та родинні джерела, листування, архівні джерела інших осіб та інституцій, фотодокументи, бібліографії тощо. За цією методикою було видано Інститутом рукопису та Інститутом архівознавства¹⁸ складні за змістом наукові путівники: «Особові архівні фонди Інституту рукопису» (2002), «Видатні вчені Національної академії наук України. Особові архівні та рукописні фонди академіків і членів-кореспондентів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1918–1998)» (1998), «Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (2015), а також низку наукових каталогів рукописних колекцій та особових архівних фондів Інституту рукопису. Те саме можна сказати й про наукові каталоги рукописних книг, стародруків та рідкісних видань, газет, образотворчих та нотних джерел; архівні довідники, що розкривали зміст особових архівних фондів та архівних зібрань НАН України. Усі ці науково-довідкові видання видавалися вперше, були результатом дослідження фонду та його особливостей, копіткої науково-археографічної роботи, яка створювала нову систематизовану інформацію про об'єкт описування.

Історія бібліотечної справи та документознавства

Важливим доробком історико-бібліотекознавчих досліджень стала історія бібліотечної справи в Україні. В умовах незалежності України і у зв'язку із підготовкою до 80-річчя НАН України в 1998 р. разом з академіком О. С. Онищенком уперше в історії бібліотечної справи на базі залучення архівних джерел розпочинається фундаментальне дослідження її історії, передусім історії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка за радянських часів не досліджувалася, зокрема найбільш драматичних періодів – 20–40-х років ХХ ст. За десять років (1998–2008) було

¹³ Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні // Студії з арх. справи та документознавства. Київ, 1998. Т. 3. С. 6–17.

¹⁴ Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як архівна установа // Арх. України. № 1/6. 1999. С. 13–26. (У співавторстві з Н. М. Зубковою).

¹⁵ Збереження та використання документів в бібліотеках і архівах: функціональний аспект протиріччя та його наслідки // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. Київ, 2006. № 2. С. 13–19.

¹⁶ Українська рукописна книга як об'єкт кодикології та камеральної археографії // Укр. археогр. щорічник. Київ, 1992. Вип. 1. С. 59–70; Опис рукописних книг: бібліографія, археографія, кодикографія? // Бібл. вісн. 1993. № 1/2. С. 12–20.

¹⁷ Перспективні напрями роботи відділу історії і теорії археографії та споріднених джерелознавчих наук // Матеріали до розробки концепції діяльності Інституту української археографії : до Всеукр. наради «Українська археографія сьогодні: проблеми і перспективи», Київ, 16–18 груд. 1992 р. Київ, 1992. С. 6–10.

¹⁸ Нове покоління бібліотечних довідників: путівник з історико-культурних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність. Київ, 2006. С. 194–195.

видано три томи «Історії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» за періоди 1918–1941, 1941–1964, 1964–1991 рр. (Київ, 1998, 2003, 2008), опубліковано низку статей з історії бібліотечної справи України у ХХ ст. у контексті її соціально-політичного розвитку, проведено копіткий аналіз історії створення та концептуальних засад Національної бібліотеки Української держави, її розвитку в різні періоди, розкривалися історія формування фондів, організація її діяльності за часів Всеукраїнської академії наук, у передвоєнні та воєнні роки, внесок працівників ВБУ в становлення й розвиток установи впродовж усього часу її існування. Особлива увага була приділена також висвітленню історії НБУВ та інших бібліотек Києва й України періодам Другої світової війни, повоєнної відбудови. Це дало можливість провести об'єктивну реконструкцію історії Національної бібліотеки України впродовж усього періоду її існування. Окремі дослідження висвітлили невідомі сторінки долі бібліотек Києва періоду нацистської окупації¹⁹.

Було підготовлено колективне монографічне дослідження з історії бібліотечної справи та бібліотек України в ХХ ст. (2009)²⁰, де розкрито основні умови та тенденції розвитку бібліотек. Авторству науковців Бібліотеки належить розділ про історію бібліотечної справи у фундаментальному виданні «Історія української культури»²¹. У цих працях розглянуто питання правових засад, функцій діяльності бібліотек різних типів і видів, розвитку бібліотечних технологій та науково-дослідницькі роботи в галузі бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства в Україні, встановлено пантеон видатних учених та діячів культури, які долучилися до створення та розвитку бібліотек, заповнено майже столітні лакуни у вивченні цього складного питання в контексті суспільно-політичного та культурного розвитку України.

Останньою ґрунтовною працею стала історія НБУВ в 90-х роках ХХ ст. «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002)» (2019), де Л. А. Дубровіна брала участь як автор та керівник колективу.

Дослідження історії бібліотечної справи закономірно вивело Л. А. Дубровіну на історико-біографічні та біобібліографічні аспекти книгознавства. Нею написані біографічні статті, присвячені життю та діяльності таких відомих діячів архівної і бібліотечної справи,

як О. М. Апанович, М. В. Геппенер, Г. П. Житецький, П. М. Попов, М. П. Візир, Д. Я. Самоквасов, М. М. Бантиш-Каменський, В. Ф. Іваницький, О. С. Онищенко, Г. І. Ковальчук, І. Б. Матяш, В. О. Омельчук, С. Г. Кулешов, М. С. Слободяник, Т. В. Добко та інші. Надалі вона продовжує біографічні дослідження у контексті вивчення історії академічної науки, діяльності перших академіків та президентів НАН України.

Історія науки

Л. А. Дубровіній належить вагомий внесок у дослідження *історії Національної академії наук України*, підготовку багатотомної історії НАН України в документах і матеріалах, починаючи від заснування Української національної академії (1918) і до сьогодні. Вона одна з авторів ювілейних праць, присвячених сторічній історії Національної академії наук України та її засновникам, передусім В. І. Вернадському та М. П. Василенку. Важливим сегментом наукових праць з історії НАН України є підготовка фундаментальної багатотомної серії «Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського», що публікувалася під егідою Комісії з наукової спадщини академіка В. І. Вернадського НАН України великим колективом учених НАН України²². Перші томи, підготовлені за участю Л. А. Дубровіної, присвячувалися висвітленню життя та діяльності В. І. Вернадського в Україні, заснуванню Національної бібліотеки та Національної академії наук України, публікації його праць у період життя в Україні, розкриттю його наукових ідей, концепцій організації науки та освіти, публікації листування з українськими вченими тощо. Низка її статей розкривала особистість В. І. Вернадського як ученого, політичного діяча, організатора науки (2013), серед них науково-популярні праці, написані на честь 150-річного ювілею вченого²³.

Активну участь Любов Андріївна брала у підготовці ювілейних видань до 100-річчя НАН України: є співавтором видань «Національна академія наук України (1918–2018). До 100-річчя від дня заснування» (2018), «Керманіч української науки. Життєвий і творчий шлях

¹⁹ Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943) // Бібл. вісн. 2001. № 3. С. 2–18; Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943). Дослідження. Анотований покажчик. Публікації документів. Київ, 2004. С. 59–113. (У співавторстві з Н. І. Малолетовою).

²⁰ Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 530 с. (У співавторстві з О. С. Онищенком).

²¹ Бібліотеки та бібліотечна справа: Історія української культури : у 5 т. Київ, 2013. Т. 5 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть, кн. 4. Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні. С. 326–388.

²² В. І. Вернадський і Україна // Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського / авт.- уклад.: О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, Н. М. Зубкова [та ін.]. Київ, 2011. – Т. I : Володимир Іванович Вернадський і Україна. Книга 1: Науково-організаційна діяльність (1918–1921). С. 97–132; Т. I, кн. 2: Вибрані праці. К., 2012; Володимир Іванович Вернадський. Листування з українськими вченими. Т. II. Кн. 1–2. Київ, 2013.

²³ В. І. Вернадський і Україна // Вісн. НАН України. 2013. № 3. С. 38–66. (У співавторстві з О. С. Онищенком, В. А. Смолієм); Вернадський – засновник Національної бібліотеки Української Держави // Світогляд. 2013. № 1. С. 8–13. (У співавторстві з О. С. Онищенком); Наукова вершина Вернадського – ноосфера: сьогодні 150 років від дня народження першого президента Академії наук України // Урядовий кур'єр. 2013, 12 березня. № 45. С. 13. (У співавторстві з О. С. Онищенком); Фундатор вітчизняної академічної науки : до 150-річчя від дня народження академіка В. Вернадського // Віче. 2013. № 5. С. 14–17. (У співавторстві з А. Г. Загороднім, О. С. Онищенком).

Б. Є. Патона : до сторіччя від дня народження» (2018). Досвід роботи в історії науки та біографістиці дав змогу опублікувати низку ґрунтовних праць, що розкривають основні здобутки та діяльність президентів НАН України та її засновників: В. І. Вернадського, М. П. Василенка, О. І. Левицького, В. І. Липського, Д. К. Заболотного, О. О. Богомольця, О. В. Палладіна. Висвітлено їх особистий та спільний внесок у вітчизняну і світову науку, у становлення Академії, розвиток інтеграції науки, освіти, культури, виробництва²⁴. Особлива увага була приділена Б. Є. Патону як великому будівничому української науки²⁵, також брала участь у підготовці ювілейних видань, присвячених академікам М. М. Боголюбову та М. П. Тимошенку.

Останнім часом учена публікує праці, де осмислюються сучасні проблеми академічної науки та її інтеграції у світову; розвиток мережевої науки та наукометричних систем; питання атестації наукових установ та оцінювання публікаційної активності, роль НБУВ як інтегратора загальноукраїнських ресурсів наукової періодики та створення академічного репозиторію наукових праць тощо²⁶.

Ресурси національної документальної пам'яті

У 2000-х роках й до сьогодні характерною особливістю методології дослідження документальної спадщини як національної є використання Л. А. Дубровіною власного практичного досвіду роботи з історико-культурними джерелами різного походження, а також уміле використання синтезу наукових ідей та науково-практичного доробку у визначенні, збереженні, науковому дослідженні та уведенні у культурний і науковий обіг національної інтегрованої книжкової та документальної спадщини *архівів, бібліотек, музеїв*.

Л. А. Дубровіна обґрунтувала низку принципів положень щодо спільного та відмінного у діяльності архівів, бібліотек, музеїв як ресурсів документальної пам'яті, розглянула їхній спільний інформаційний контент як складника історико-культурної спадщини та джерельної основи національної пам'яті, сформулювала завдання створення та вивчення на єдиних засадах інтегро-

ваного архівного, бібліотечного та музейного документального ресурсу як цілісного джерела історичної пам'яті, що є національним ідентифікатором розвитку України²⁷. Нею окреслено специфіку бібліотек, що збирають, зберігають та вводять у науковий і культурний обіг книжкову та рукописну спадщину, яка становить національне надбання, як одну з головних інституцій національної пам'яті²⁸; розкрито перший досвід створення електронного довідкового та повнотекстового цифрового ресурсу історичних джерел та духовної культури в світі та Україні, формування вітчизняного інформаційного середовища культури, дослідження книжкової та архівної спадщини як чинника піднесення інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства²⁹.

Л. А. Дубровіна брала участь у розробленні нової концепції науково-інформаційної діяльності НБУВ як головного інформаційного центру країни, яку започаткував у попередні роки академік О. С. Онищенко. В основі концепції – ресурсоцентрична ідея, яка полягає у реалізації накопичення в наукових бібліотеках НАН України всієї сукупності інформаційних джерел як меморіального та історико-культурного значення, так і бібліотечно-інформаційних ресурсів української та світової науки, інформаційно-аналітичних матеріалів, бібліографічних, аналітичних, прогностичних, фактографічних баз даних, створенні конкурентоспроможних національних інформаційних ресурсів.

Значне місце посідають електронні ресурси документальної книжкової та архівної спадщини як історико-культурного надбання України в період розвитку цифрового суспільства, що вступає в унісон з масштабними розробками ЄС «Душа Європи» та пошуками європейської культурної ідентичності, яка розвивається з початку створення ЄС і сьогодні знайшла свій прояв у створенні цифрових бібліотек «Європеана», «Манускрипторіум», «Світова бібліотека».

Л. А. Дубровіна розвиває ресурсоцентричні ідеї в окремих розділах кількох колективних монографій НБУВ, зокрема: «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства» (2011), «Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі» (2014), «Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору» (2015), «Інформаційно-культурне забезпечення інтеграції регіонів України» (2018). Розвивається актуальний напрям еволюції наукової бібліотеки та трансформації її діяльності в інформаційному суспільстві, де створення

²⁴ Видатні організатори академічної науки // Вісник Національної академії наук України. 2018. № 11. С. 18–33. (У співавторстві з С. І. Пирожковим); Роль М. П. Тимошенка у заснуванні НАН України і Інституту технічної механіки // Вісник Національної академії наук України. 2018. № 12. (У співавторстві з В. Л. Богдановим).

²⁵ Великий будівничий української науки [Б. Є. Патон] // Вісник Національної академії наук України. 2018. № 11. С. 35–79. (У співавторстві з О. С. Онищенко).

²⁶ Створення національної системи наукометричної інформації та Українського національного індексу цитування: перспективи консолідації ресурсів // Бібл. вісник. № 6. 2019. С. 3–9. (У співавторстві з К. В. Лобузіною); Національні бібліотеки Національної академії наук України в процесі атестації наукових установ: аспект оцінювання публікаційної активності // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. № 2. С. 69–73.

²⁷ Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України // Бібл. вісн. 1917. № 1. С. 3–10. (У співавторстві з А. Киридон, І. Матяш).

²⁸ Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини // Рукописна та книжкова спадщина України. 2016. Вип. 20. С. 232–251.

²⁹ Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища // Документальні ресурси архівної та рукописної спадщини як історичний та соціокультурний базис розвитку сучасних національних держав. Київ, 2012. С. 172–216.

електронного ресурсу історико-культурної спадщини стало результатом вивчення, збереження та уведення у науковий обіг великої кількості рукописних та книжкових джерел пам'яті, що зберігаються у фондах бібліотек.

Л. А. Дубровіна доводить, що в умовах здобуття незалежності звернення до джерел пам'яті є хоча й не єдиною, але необхідною умовою формулювання національної ідеї сучасної України, захисту базових культурних цінностей, що стабілізує українське суспільство, об'єднує та підтримує духовні сили народу. Це особливо важливо в широкому розумінні інституцій національної пам'яті як установ збереження, організації та використання джерел національної пам'яті, які є органічною часткою не лише матеріальної, але й духовної сфери суспільства. Вони відіграють важливу соціокомунікаційну роль у всебічному розвитку, визначенні ціннісно-нормативної системи суспільства, його стабільного морального та інтелектуального потенціалу³⁰.

Нині, за ініціативою Л. А. Дубровіної і співробітників Інституту рукопису та за підтримки Інституту інформаційних технологій (К. В. Лобузін), узагальнюється доробок НБУВ в галузі розвитку методологічних засад та практичного досвіду створення цифрової гуманітаристики на базі інформаційного гуманітарного ресурсу Бібліотеки, формується національний цифровий ресурс «Україніка», який уже користується значним попитом у користувачів, знайшов підтримку світових цифрових бібліотек культурної спадщини.

Сьогодні науковий доробок Л. А. Дубровіної складає понад 300 наукових праць, присвячених актуальним питанням розвитку спеціальних галузей знань історичної науки, історії НАН України та НБУВ, їх бібліографія подана в останньому довіднику «Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2018» (2018).

Науково-організаційна та науково-педагогічна діяльність

Ще одна грань діяльності Л. А. Дубровіної – науково-організаційна. У 80-ті роки, коли вона очолила відділ рукописів, і до початку 90-х років було сформовано міцний кадровий колектив, який поєднав досвідчених наукових співробітників (передусім А. Г. Адаменко, О. П. Апанович, М. П. Візир, І. Д. Лисоченко, Т. І. Воронкова, О. Й. Ніколаєвська та ін.) та молодих учених, які поповнили на той час відділ (О. П. Степченко, С. М. Кіржаєв, Н. М. Зубкова, Л. В. Шаріпова, О. Шмуляр, О. М. Гальченко, О. А. Іванова, І. А. Сергєєва та ін.).

Реорганізація Бібліотеки та надання їй статусу національної дали змогу створити на базі відділу рукописів новий підрозділ – Інститут рукопису, визначити напрями його діяльності та розвиток його функцій у структурі Бібліотеки, який поєднав досить складні завдання науково-дослідницького підрозділу та архівно-

бібліотечної структури в НБУВ. Відділи новоствореного Інституту рукопису очолили молоді та енергійні вчені: С. М. Кіржаєв, Н. М. Зубкова, О. П. Степченко, І. А. Сергєєва, які захистили дисертації, підготовлені в результаті дослідження рукописного фонду та його археографічного опрацювання. Кодикологічні дослідження починають розвиватися у спеціально створеному в Інституті рукопису відділі кодикології та кодикографії, вивчення джерелознавства та архівознавства – у відділі джерелознавства, питання формування та доступу до національного рукописного фонду – у відділі рукописної спадщини. Окремого розвитку набули дослідження у відділі юдаїки єврейської історичної спадщини, яка повернулася із «спецховища» в культуру України в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст.³¹

Наступні завідувачі наукових підрозділів Інституту рукопису (М. А. Філіпович, Т. В. Коваль, І. С. Корчевна, Т. В. Батанова) прийняли вже потужні наукові відділи з ґрунтовно опрацьованими напрямами та засадами функціонування. Окремо слід відзначити створення видавничої групи (на чолі з Н. М. Зубковою), яка забезпечує високий рівень підготовки численних наукових праць, у тому числі збірника «Рукописна та книжкова спадщина України», який увійшов до багатьох міжнародних наукометричних баз, а також до престижної Web of Science Core Collection.

Особливістю концепції наукового напрямку Інституту рукопису, розробленої Л. А. Дубровіною, стала ідея органічного поєднання науково-дослідницької роботи в галузі історії рукописно-книжкових і архівних джерел та усього циклу науково-практичної роботи з фондом, створення наукового підґрунтя для вивчення історико-культурної спадщини України, що сприяло в подальшому розробленню фундаментальних питань історії національного культурного надбання в джерелах.

Цей науковий напрям був особливо актуальним, якщо врахувати, що у 80-х роках у відділі рукописів були накопичені великі масиви рукописних фондів, значні комплекси неописаних рукописних книг, історичних документів та особових архівних фондів, що у більшості своїй надходили у 20–30-х роках з націоналізованих радянською владою установ, які збирали та зберігали історичні колекції документів, а також архіви репресованих діячів науки та культури, монастирських зібрань, дореволюційних університетів тощо, але за тогочасних ідеологічних настанов мали обмеження щодо опрацювання, доступу та використання. Комплектування рукописної

³⁰ Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини // Рукописна та книжкова спадщина України. Київ, 2016. Вип. 20. С. 232–251.

³¹ Кодикологічні, кодикографічні, палеографічні та археографічні дослідження Інституту рукопису НБУВ: бібліографічний огляд (1988–2003 рр.) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: до 10-річчя заснування відділу спеціальних іст. дисциплін Ін-ту історії України НАН України : зб. наук. пр. : у 2 ч. / НАН України; Ін-т історії України. Київ, 2004. Число 11, ч. 2. С. 44–64; Кодикологічні, палеографічні та археографічні дослідження рукописних книг в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (кінець 80-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) // Вісн. Львів. ун-ту. Серія «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології». Львів, 2006. Вип. 1. С. 20–30.

спадщини у відділі рукописів було важливим упродовж усього його існування, однак обмежений кількісний склад працівників був не спроможним його опрацювати. Тому концептуальна діяльність Інституту рукопису базувалася на виробленні наукових засад щодо комплектування, наукового опрацювання, архівно-археографічного описування фондів, організації їхнього обліку та зберігання, створення науково-довідкового апарату на рукописні фонди, організації обслуговування рукописними та архівними джерелами. Для розвитку самостійного наукового напрямку науково-дослідницької роботи Л. А. Дубровіною створюється новий аспект реалізації науково-прикладних функцій, що переростає в теоретичні засади наукового напрямку НБУВ, науково-дослідницької і науково-інформаційної роботи в галузі кодикології, археографії, джерелознавства, документознавства, архівознавства тощо³².

Розроблена Л. А. Дубровіною концепція Інституту рукопису передбачає забезпечення процесу збирання, зберігання і введення у науковий та культурний обіг найцінніших рукописних пам'яток українського народу та народів, які проживають на території нашої держави, колекційних рукописних матеріалів інших країн і народів. Наукова робота Інституту рукопису пов'язана з теоретичним і науково-практичним дослідженням писемного джерела в усіх його проявах, властивостях та сутностях; з вивченням основних закономірностей розвитку рукописно-книжкової культури України й світової історико-культурної спадщини. Рукописи інституту становлять єдиний національний архівний та бібліотечний фонд і тому невіддільні від формування книжкових колекцій НБУВ³³.

Як результат, Інституту рукопису вже в 90-х роках вдалося створити міцні підвалини нового наукового напрямку, пов'язаного з розробленням фундаментальних питань національної культурної та наукової спадщини; визначення національного архівного та книжкового ресурсу як джерельної бази національної пам'яті та духовного розвитку суспільства; інноваційних технологій створення системи сучасного наукового й науково-інформаційного забезпечення соціогуманітарних досліджень, а також історії академічної науки. Цей напрям вийшов за межі НБУВ і активно розвивається³⁴.

Значну увагу Інституту рукопису НБУВ приділяє підготовці ресстрів, каталогів, оглядів, описів, путівників, покажчиків матеріалів фондів та інших науково-інформаційних видань зі сфери археографічної науки — як у друкованому, так і в електронному вигляді. Високу оцінку в науковому середовищі здобули видання, підготовлені під керівництвом Л. А. Дубровіної: пам'ятки рукописної спадщини просвітителів і творців кириличного алфавіту Кирила та Мефодія (уклад. Л. А. Гнатенко);

арабські рукописи (упоряд. А. В. Савченко); грецькі рукописи III–XX ст., актові документи, листування ієрархів (уклад. Є. К. Чернухін); каталог документальних матеріалів М. С. Грушевського з фондів відділу рукописів ЦНБ НАН України (уклад. С. М. Кіржаєв); документи Б. Д. Грінченка (уклад. Н. М. Зубкова); документи музичного архіву М. Д. Леонтовича (упоряд. Л. П. Корній, Е. С. Клименко); Києво-Могилянська академія в документах і рідкісних виданнях з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Т. В. Міцан); архів Михайла Брайчевського у фондах Інституту рукопису НБУВ (О. П. Бодак), документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві XVI–XVIII ст. з фондів НБУВ (Ю. А. Мицик, С. В. Сохань, Т. В. Міцан та ін.); архівна спадщина П. Я. Стебницького у фондах Інституту рукопису (О. П. Степченко), протоієрея Трифілія Карацоглу (Є. К. Чернухін) та багато інших. Окремий напрям становлять наукові каталоги кириличної рукописної книги XII–XIII, XIV, XV та XVI ст. з фондів Інституту рукопису НБУВ та їхні історико-кодикологічне дослідження (О. М. Гальченко, Л. А. Гнатенко, О. А. Іванова), співочі рукописні книги монодійної традиції XII – початку XX ст. (Е. С. Клименко) тощо. За останні роки вийшов фундаментальний біобібліографічний довідник «Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.)» (Л. В. Гарбар).

Високу оцінку фахівців отримали багатотомні збірники документів з історії НАН України із фондів НБУВ: «Історія Академії наук. Документи і матеріали» за 1918–1964 рр. та тритомний (в чотирьох книгах) збірник документів річних звітів установ НАН до 100-річчя НАН України, які підготував колектив Інституту архівознавства НБУВ. На окрему увагу заслуговує виконаний колективами Інституту рукопису та Інституту архівознавства НБУВ путівник «Видатні вчені Національної академії наук України: особові архівні і рукописні фонди академіків і членів-кореспондентів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1918–1998)» (Київ, 1998).

Під науковим керівництвом Л. А. Дубровіної відбувалося становлення бібліографічної діяльності Інституту рукопису. Вийшли друком покажчик до періодичного видання «Вісті Таврійської вченої архівної комісії і Таврійського товариства історії, археології та етнографії (1887–1931)» (уклад. Л. В. Шаріпова. Київ, 1994); «Києво-Могилянська академія у документах і рідкісних виданнях Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського НАН України. Видання XVII – першої чверті XX ст. Матеріали до бібліографічного покажчика». Вип. 1. (уклад. Л. М. Дениско, за участю М. С. Рубльової, В. Р. Галай), бібліографія праць НБУВ, бібліографічні покажчики праць О. М. Апанович (уклад. С. Г. Даневич), М. І. Петрова (уклад. С. В. Сохань) та ін.

Масштабною є едиційна діяльність інститутів НБУВ, це передусім багатотомна публікація документів творчого спадку В. І. Вернадського, що готувалася під егідою НАН України до 150-річчя вченого колективами Інституту рукопису, Інституту архівознавства, відділом

³² Інститут рукопису: завдання і перспективи // Бібл. вісн. 1993. № 3/4. С. 41–45.

³³ Інститут рукописей Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского // Вестник БАЕ. 2007. № 3. С. 53–56.

³⁴ Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского у перше десятиліття незалежності України (1991–2002). Київ, 2019. С. 320–335.

національної бібліографії, а також публікації документів видатних письменників та вчених, зокрема Пантелеймона Куліша, Володимира Антоновича (упоряд. С. М. Кіржаєв), документів з історії Гетьманщини (упоряд. В. Й. Горобець. Київ, 1993) тощо. Одним із плідних напрямів стала організація спільних з академічними установами ґрунтовних наукових публікацій рукописної спадщини з фондів НБУВ, зокрема: альбоми Д. П. Деляфліза (Інститут археографії України), матеріали до 5-го тому Малоросійського родословника В. Л. Модзалевського (вип. 1–3) (Інститут історії України) тощо.

Стрімкий розвиток інформатизації визначив і створення баз даних Інституту рукопису – «Кодекс» (для рукописних книг) та «Рукописні фонди Інституту рукопису» (для особистих колекцій)³⁵, які напрацьовувалися спільно з Інститутом інформаційних технологій НБУВ на чолі з К. В. Лобузіною, а також підготовку цифрових копій для електронної колекції «Україніка», розміщені на сайті НБУВ.

Л. А. Дубровіна належить до числа вчених, які завдяки позитивній творчій енергії та науковим здібностям здатні координувати та організовувати спільні наукові дослідження різних колективів, об'єднувати різних фахівців та науковців на співпрацю в галузі публікації джерел та пам'яток історії, літератури, культури, при цьому сама бере активну участь у науковому розробленні джерелознавчих питань, глибоко вивчає проблеми та шляхи їх вирішення. Серед таких питань – дослідження та публікація видатних пам'яток української мови та культури, передусім – Пересопницького Євангелія 1556–1561 рр., яке стало культурним та національно-політичним символом України. На ньому присягають сьогодні українські президенти під час інавгурації³⁶. Над виданням працювали науковці трьох інститутів – Інституту української мови (В. В. Німчук, І. П. Чепіга); НБУВ (Л. А. Гнатенко, Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко) та Українського мовно-інформаційного фонду НАН України (В. А. Широков, І. О. Остапова). Ще складнішою стала координація наукових досліджень під час підготовки багатотомного видання «Вибраних праць академіка В. І. Вернадського» до його 150-річного ювілею, окремі томи якого готувалися Комісією з вивчення наукової спадщини академіка В. І. Вернадського, різними підрозділами НБУВ, Інститутом історії НАН України, Архівом Російської академії наук, залучалися до співпраці вчені інших академічних установ та організацій, в тому числі Таврійського університету, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України тощо. Особисті

якості Л. А. Дубровіної допомагали під час координації спільних наукових досліджень разом з Науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства, а також протягом підготовки спільних видань, зокрема «Національної архівної інформаційної системи» та довідників «Архівні установи України».

Л. А. Дубровіна є учасником обговорення основних напрямів діяльності НБУВ, зокрема питань формування та розвитку історико-культурних фондів, створення науково-пошукового апарату, формування та комплектування фондів, наукової діяльності в галузі книгознавства, документознавства та бібліографознавства, створення електронних ресурсів на базі унікальних книжкових пам'яток, рукописних та книжкових колекцій і зібрань НБУВ, входить до складу майже всіх редакційних колегій бібліографій та комплексних довідників, які готувалися різними підрозділами НБУВ.

Нею започатковано історико-книгознавчі школи в галузі історії рукописно-книжкової культури та книжкової спадщини, історії бібліотечної та архівної справи, що синтезує українську кодикологію, книгознавство, археографію, джерелознавство, архівознавство, документознавство, палеографію, текстологію та інші спеціальні дисципліни, які мають своїм об'єктом рукописні книги та документальні джерела. Під керівництвом Л. А. Дубровіної або за її участю та консультуванням підготовлено понад 30 кандидатів і шість докторів історичних наук.

У дисертаціях її учнів розкрито найважливіші проблеми кодикології, палеографії, археографії рукописної книжності й історії книги, книжкових колекцій та зібрань, джерелознавства, історії бібліотечних колекцій та зібрань, історії бібліотечної та книжкової справи, бібліографії, розвитку сучасних електронних ресурсів та соціальних комунікацій. Ці дослідники продовжують розвивати актуальні питання слов'янської, грецької, латинської, польської кодикології й історії української книги та документальної спадщини вчених. Л. А. Дубровіна бере участь у розробленні програми кандидатських іспитів за спеціальністю «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» та «Документознавство, архівознавство», керує підготовкою фахівців з названих галузей. Учена здійснює значну роботу з підготовки аспірантів та докторантів, провадить лекційну роботу з методології історичних досліджень у джерелознавстві, книгознавстві, архівознавстві, консультаційну роботу щодо підготовки статей, монографій, дисертаційних праць. Цю роботу було визнано відповідною звання професора, яке дослідниця цілком заслужено отримала в 1996 р.

Зазначимо ще одну ланку діяльності Л. А. Дубровіної у галузі підготовки кадрів вищої кваліфікації – вона працює із самого початку відкриття у 1994 р. спеціалізованих учених рад Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського заступником голови та їх головою, впродовж наукової діяльності була членом спеціалізованих вчених рад Інституту української археографії та джерелознавства НАН України, Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Національної академії

³⁵ Корчемна І. С. Система комплектування й обліку архівних фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Створення електронного інтегрованого ресурсу / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Ін-т рукопису ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2016. 220 с.

³⁶ Археографічний та кодикологічний опис Пересопницького Євангелія // Пересопницьке Євангеліє, 1556–1561: Дослідження. Транслітерований текст. Словопокажчик. Київ, 2001. С. 74–104. (У співавторстві з Л. А. Гнатенко).

керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України, декілька каденцій була у складі експертної ради Вищої атестаційної комісії України, брала участь у проведенні зовнішніх експертиз (історичні науки та соціальні комунікації) (1998–2010). У спеціалізованих вчених радах НБУВ захистилося понад триста кандидатів та докторів наук, які забезпечили розвиток історичних наук та соціальних комунікацій в Україні³⁷.

Упродовж декількох років директор Інституту рукопису НБУВ Л. А. Дубровіна обіймала паралельно ще й посаду в. о. директора Інституту архівознавства (1998–2014), очолює дослідження та виконання науково-дослідницьких тем, організовує науково-методичну та науково-видавничу діяльність цього підрозділу Бібліотеки.

Любов Андріївна активно працює у галузі науково-видавничої діяльності як голова та член редакційних колегій. Вона засновник, відповідальний редактор та голова редакційної колегії періодичного збірника наукових праць Інституту рукопису НБУВ «Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів», який на сьогодні нараховує двадцять чотири випуски і є в країні провідним у галузі кодикології, джерелознавства, археографії, книгознавства, архівознавства, соціальних комунікацій. Л. А. Дубровіна член редколегій журналу «Бібліотечний вісник», збірників «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Українська біографістика», а також видань «Архіви України», «Студії з архівної справи та документознавства», «Український археографічний щорічник», «Архівознавство, археографія, документознавство», «Пам'ятки: археографічний щорічник», «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку». Вона також є членом редколегій багатьох знакових видань НБУВ – монографій, збірників наукових праць та довідників, про що свідчить бібліографія її наукових праць, видана, серед іншого, в ювілейному виданні «Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1998–2018»³⁸.

Активно працює Л. А. Дубровіна в громадських організаціях і професійних радах: упродовж кількох років вона – член Колегії Державного комітету архівів України, член Науково-експертної ради Державного комітету телебачення та радіомовлення щодо реалізації бюджетної програми «Українська книга», в тому числі міжнародних: працювала, зокрема, в Національній комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України, є багаторічним членом міжнародних комісій: Українсько-польської та Змішаної українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та

незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей, член Українського комітету ЮНЕСКО.

Любов Андріївна є членом професійних товариств: «Спілки архівістів України», «Спілки бібліотекарів України», «Українського біографічного товариства», міжнародного товариства «Український історик», громадської «Української академії істориків» та ін.

Наукові здобутки Л. А. Дубровіної було відповідним чином поціновано: за цикл робіт з проблем історії та культури України вона була удостоєна премії НАН України імені М. І. Костомарова (1996), за дослідження в галузі архівознавства – премією Державного комітету архівів України імені Василя Веретеннікова (2000), за дослідження історії бібліотек у Другій світовій війні – премією НАН України за найкращі історичні дослідження, присвячені вивченню подій війни 1941–1945 рр. (2005). За підготовку наукової школи була нагороджена відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» (2010) та «За професійні здобутки» (2015), а також багатьма почесними грамотами НАН України та Міністерства культури України.

За публікацію джерел духовної пам'яті нагороджена церковними нагородами – орденом Української Православної Церкви Преподобного Нестора Літописця III ступеня (2002) та орденом Святої Великомучениці Варвари (2018). У 2020 р. нагороджена орденом «За заслуги» III ступеня.

Має почесні звання «Жінка 1992 року» Міжнародного біографічного центру у Кембриджі (Велика Британія) та «Жінка успіху» Американського біографічного центру (2000). Працювала експертом архівного напрямку ЮНЕСКО. Здобула гранти Гарвардського університету з теми «АрхеобібліоБаза – електронний довідник архівів країн Східної Європи», працювала у складі наукової групи, яку очолювала Патриція Кеннеді-Гримстед (1989–1990, 1995), запрошувалася на стажування та на конференції в Український науковий інститут Гарвардського університету та в гуманітарний проєкт фірми «PowersolutionCom» (США) – для розроблення метаданих інформаційного ресурсу наукової освіти.

Завершуючи огляд ґрунтовної наукової, науково-організаційної та науково-педагогічної діяльності Л. А. Дубровіної, слід відзначити, що історичні умови сьогодення об'єктивно спричиняють появу людей, які чутливо сприймають нові потреби суспільного та наукового прогресу в своїй професійній сфері, самовіддано працюють у ній і тим сприяють подальшому розвитку науки та держави. Присутність Л. А. Дубровіної як вченої та організатора наукових досліджень відчувається в усіх напрямках її діяльності впродовж 35-річного служіння Бібліотеці. Тому закономірно, що у 2018 р. вона була обрана генеральним директором НБУВ.

Сьогодні Л. А. Дубровіна разом із колективом науковців НБУВ працює над реалізацією нової науково-дослідницької стратегії НБУВ, спрямованої на розвиток міждисциплінарних досліджень із теоретичних, методичних та інформаційно-технологічних проблем управління

³⁷ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як центр підготовки кадрів вищої кваліфікації та розвитку нових наукових напрямів у бібліотечній та архівній галузях в Україні (1993–2018) // Бібл. вісн. 2018. № 2. С. 48–58; Бібл. вісн. 2018. № 3. С. 3–11.

³⁸ Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1998–2018. Київ, 2018. С. 154–197.

знаннями в бібліотеках і формування фондів та наукових баз знань, інтеграцію та використання наукових, соціокультурних та інформаційних ресурсів; розвиток національного науково-інформаційного простору; вивчення, збереження і видання рукописної, книжкової та документальної спадщини як національного надбання України; створення національної бібліографії та біобібліографії, розвиток української біографістики; розвиток інформаційного суспільства, глобальної інформатизації та соціальних комунікацій, інформаційної безпеки України. Це передбачає декілька пріоритетних завдань:

- розвиток **цифрової бібліотеки НБУВ** та електронних ресурсів науки і культури, створення власного інформаційного ресурсу, орієнтованого на інтереси національного розвитку, збагачення їх новою суспільно значущою інформацією, вдосконалення технологій її використання у системі стратегічних комунікацій;
- **інтеграцію наявних в Україні наукових ресурсів**, розвиток науково-інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», забезпечення його наукометричного аналізу;
- формування **відкритого цифрового ресурсу наукової та історико-культурної спадщини**, створення бібліографічних і повнотекстових баз даних, цифрових колекцій та формування національної цифрової колекції «Україніка», розширення її представництва в світових та Європейській цифрових бібліотеках.

Відзначаючи свій ювілей, Л. А. Дубровіна відкриває нові перспективи своєї науково-дослідницької, науково-педагогічної та науково-організаційної діяльності на чолі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Побажаємо їй успіхів у подальшому розвитку української та світової науки і культури.

Література про Л. А. Дубровіну

- Матяш І. Б. Дубровіна Любов Андріївна // Джерелознавство історії України : довідник. Київ, 1998. С. 169–170.
- Дубровіна Любов Андріївна // Кто есть кто в библиотечной сфере России и СНГ : справочник. М., 1999. С. 68–69.
- Дубровіна Любов Андріївна // Кто есть кто у видавничій і бібліотечній справі. К., 1999. С. 47–48.
- Онищенко О. С. Любов Андріївна Дубровіна – сучасний історик, книгознавець, джерелознавець, діяч бібліотечної та архівної справи // Бібл. вісн. 2000. № 5. С. 16–26.
- Слободяник М. Лідер вітчизняного книгознавства: [До

ювілею Л. А. Дубровіної] // Бібл. планета. 2000. № 3. С. 29–31.

Дубровіна Любов Андріївна // Кто есть кто в библиотечно-информационном мире России и СНГ : справочник. 5-е доп. и испр. изд. М., 2001. Т. 1. С. 204.

Онищенко О. Любов Андріївна Дубровіна – сучасний історик, книгознавець, джерелознавець, діяч бібліотечної та архівної справи // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Джерелозн. дисципліни : міжвід. зб. наук. пр. К., 2001. Вип. 3. С. 371–382.

International Who's Who of Professional and Business Women // American Biographical Institute. Eighth Edition. 2002. P. 65.

Даниленко В. М. Дубровіна Любов Андріївна // Українські історики ХХ століття : біобіогр. довід. Вип. 2, ч. 1 / НАН України. Ін-т історії. Київ ; Львів, 2003. С. 108–109.

Дубровіна Любов Андріївна // Жінки – вчені Києва. К., 2003. С. 166.

Матяш І. Б. Дубровіна Любов Андріївна // Українські архівісти : Біобіогр. довід. К., 2003. Вип. 3: 1970–1990-ті роки. С. 69–72.

Дубровіна Любов Андріївна // Портрети сучасниць. Київ, 2004. Вип. 2. С. 56.

Дубровіна Любов Андріївна // Київ : іст.-біогр. енцикл. довідник / УАН. Ін-т гуманіт. дослідж. ; відп. ред. Ю. О. Храмов. Київ : Фенікс, 2007. С. 1072.

Дубровіна Любов Андріївна // Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія / М-во культури і туризму України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України». К., 2008. Вип. 1. С. 130–133.

Ковальчук Г. І. Дубровіна Любов Андріївна // Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <http://ube.nlu.org.ua/article>

Матяш І. Б. Дубровіна Любов Андріївна // Енциклопедія сучасної України / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка [та ін.]. Київ, 2008. Т. 8: Дл-Дя. С. 490–491. URL: <http://esu.com.ua/search.php?surname>

Дубровіна Любов Андріївна // Національна академія наук України, 1918–2008. Персональний склад / В. М. Палій, Ю. О. Храмов ; НАН України, Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. [5-е вид., допов. і випр.]. Київ, 2008. С. 154.

Дубровіна Любов Андріївна // Національна академія наук України, 1918–2013. Персональний склад / В. М. Палій, Ю. О. Храмов ; НАН України, Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. [6-е вид., допов. і випр.]. Київ, 2013. С. 200.

Дубровіна Л. А. Почесні імена України – еліта держави. Київ, 2018.

Дубровіна Любов Андріївна // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2018. Кнів, 2018. С. 153–197. Бібліографія праць.